

Аграрен университет – Пловдив, Научни трудове, т. LXIV, кн. 1, 2022 г.
Научна конференция „Ролята на фамилия бизнес за устойчиво развитие“
Agricultural University – Plovdiv, Scientific Works, vol. LXIV, book 1, 2022
Scientific Conference "The role of family business for sustainable development"

[DOI: 10.22620/sciworks.2022.01.005](https://doi.org/10.22620/sciworks.2022.01.005)

**ВЪЗМОЖНОСТИ ЗА РАЗВИТИЕ НА ФАМИЛНИЯ БИЗНЕС В СЕЛСКИТЕ
ТЕРИТОРИИ – АСПЕКТИ, ПРОБЛЕМИ, ТЕНДЕНЦИИ
OPPORTUNITIES FOR DEVELOPMENT OF FAMILY BUSINESS IN RURAL
AREAS - ASPECTS, PROBLEMS, TRENDS**

**Валери Велковски
Valeri Velkowski**

Министерство на земеделието - гр. София
Ministry of Agriculture – Sofia

jurist57@abv.bg

РЕЗЮМЕ

Превръщането на селските територии в Република България в пространства за устойчиво развитие, е осъществимо с активната мобилизация на стопанските субекти от различен мащаб.

От гледна точка на спецификите на природо-географския комплекс и отрасловата диференциация на тази база в аграрния сектор, сериозен потенциал притежава фамилният бизнес. Неговата мобилизация обаче е в пряка зависимост от фактори като:

- Законодателен пакет;
- ОСП на ЕС;
- Ефективно управление на сектора;
- Ефективно управление на територията;
- Гъвкавост на различните политики и комплексното им провеждане;
- И т.н.

Ключови думи: селска територия, устойчиво развитие, фамилен бизнес, аграрен сектор, пространство

ABSTRACT

The transformation of rural areas in the Republic of Bulgaria into areas for sustainable development is feasible with the active mobilization of economic entities of various scales.

From the point of view of the specifics of the natural-geographical complex and the sectoral differentiation on this basis in the agricultural sector, the family business has a serious potential. However, its mobilization is directly dependent on factors such as:

- Legislative package;
- the EU CAP;
- Effective management of the sector;

- Effective territory management;
- Flexibility of the various policies and their complex implementation;
- Etc.

Key words: rural area, sustainable development, family business, agricultural sector, space

ВЪВЕДЕНИЕ

По предварителни данни от преброяването на земеделските стопанства през 2020г., броят на земеделските стопанства, отговарящи на критериите за праг, посочени в Закона за преброяване на земеделските стопанства в Република България през 2020 г., (www.lex.bg) е 132 400, което е с 64% по-малко спрямо броя им, отчетен по време на преброяването през 2010г.

Брой на земеделските стопанства по години:

- 2003г. – 665 500;
- 2005г. – 534 600;
- 2007г. – 493 100;
- 2010г. – 370 200;
- 2013г. – 254 100;
- 2016г. – 201 000;
- 2020г. – 132 400;

Най-голям е броят на земеделските стопанства в области Благоевград и Пловдив, съответно 10.2% и 8.2% от общия брой на стопанствата в страната през 2020 г. Най-малък е броят на стопанствата в области Габрово и София (столица) – съответно 1.0% и 0.5%.

Земеделските стопанства се явяват същевременно основни структурни единици на фамилния бизнес в селските територии и основен фактор за създаване на заетост и устойчивост в тези територии.

Предмет на разглеждане в доклада са възможностите за развитие на фамилния бизнес в селските територии, които невинаги са разкрити и използвани до край.

За целите на изследването са представени обобщени резултати от проведена авторска анкета на тема „Възможности за развитие на фамилния бизнес в селските територии“.

МАТЕРИАЛИ И МЕТОДИ

- За целите на изследването са използвани:
- Литературни източници на български автори;
- Нормативни източници (акценти от действащата нормативна уредба);
- Аналитичен инструментариум (нормативен и аналитичен методологичен апарат);

РЕЗУЛТАТИ И ОБСЪЖДАНЕ

Устойчивостта на селските територии е тясно свързана и се намира в пряка зависимост от фамилияния бизнес, респективно от земеделските стопанства, като структурни единици в този бизнес.

Земеделското стопанство е квалифицирано от Агростатистиката на Министерството на земеделието (www.mzh.government.bg) и Закона за преброяване на земеделските стопанства в Република България през 2020 г., (www.lex.bg), като отделна единица, както в технически, така и в икономически аспект.

Други характеристики на земеделското стопанство са: единното управление и производството на селскостопанска продукция или поддържане в добро екологично състояние на земеделски земи, които вече не се използват за земеделски цели.

Устойчивостта на земеделските стопанства от семеен тип със съответните нейни проявления, е илюстрация за проявените възможности на земеделското стопанство. Една от тези възможности е заетата работна сила в земеделието. През 2020 г. в земеделието са вложени 177 хил. годишни работни единици (ГРЕ) от семейна и несемейна работна сила и сезонни работници. Семейната работна сила и постоянно заетите в земеделието са 292 хил. лица. Относителният дял на семейната неплатена работна ръка е 79%.

Според цитираната Агростатистиката на Министерството на земеделието, този показател не бива да се отъждествява с броя на заетите в земеделието, но една годишна работна единица илюстрира отработените часове от един работник при пълно работно време в рамките на една година.

В България е прието, че една годишна работна единица е равна на 1856 отработени часа в годината или 232 човеко дни.

От гледна точка на мащаба на земеделските стопанства от семеен тип, някои автори защитават тезата, че „малките стопанства имат голямо социално-икономическо значение и роля в устойчивото развитие на селските райони в България; поддържат жизнеността на трудно достъпните райони, в граничните райони; играят съществена роля в подкрепа на доходите на домакинствата; имат съществена роля при управлението на земеделските земи, опазването на околната среда, биоразнообразието и ландшафта (Фиданска, Б., Н. Котева., 2020, стр.33).

Не без значение е влиянието на управлението на земеделските стопанства от семеен тип, като една неизползвана възможност за поддържане на устойчивостта в селските територии.

Според изследванията на някои автори, „земеделските предприятия в България имат задоволителна управленческа устойчивост“ (Саров, А., 2021г., стр. 16).

Както вече бе посочено във въведението на доклада, за целите на изследването са представени обобщени резултати от проведена авторска анкета на тема „Възможности за развитие на фамилияния бизнес в селските територии“.

Въпросите в анкетата са обособени в два раздела.

I-ви раздел: Профил на респондента

1. Общ брой анкетирувани – 102 човека – 100%;

Фиг. 1. Общ брой анкетирувани

Fig. 1. Total number of respondents

2. Полова структура:

а/ мъже – 54 човека или 52,94%

б/ жени – 48 човека или 47,06%

Фиг. 2. Полова структура

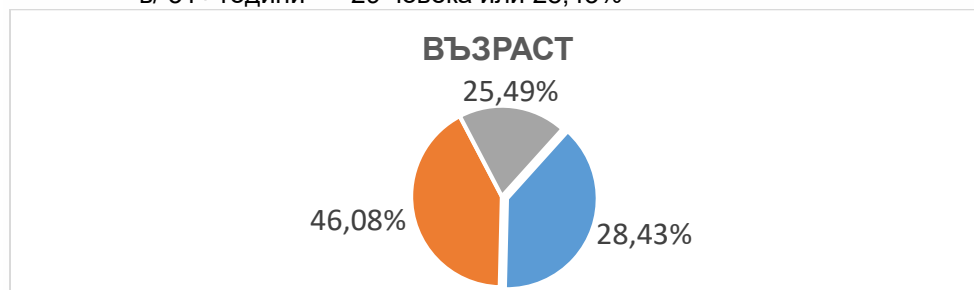
Fig. 2. Gender structure

3. Възраст:

а/ 18 - 30 години - 26 човека или 25,49%;

б/ 31-50 години - 47 човека или 46,08%;

в/ 51+ години - 29 човека или 28,43%

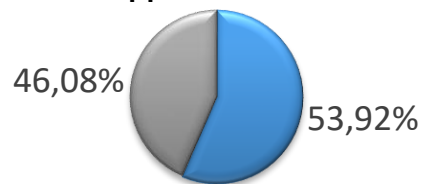

Фиг. 3. Възраст

Fig. 3. Age

4. Статус на земеделското стопанство:
 а/ от семеен тип - 47 броя или 46,08%;
 б/ с наета работна ръка 55 броя или 53,92%;

СТАТУС НА ЗЕМЕДЕЛСКОТО СТОПАНСТВО

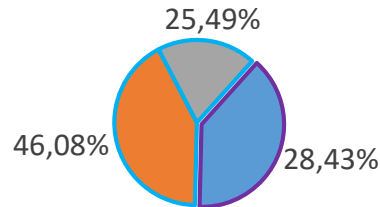

Фиг. 4. Статус на земеделското стопанство:

Fig. 4. Status of the farms

5. Лична оценка на мащабите на семейния бизнес:
 а/ малък - 47 човека или 46,08%;
 б/ среден - 29 човека или 28,43%;
 в/ голям - 26 човека или 25,49%

ЛИЧНА ОЦЕНКА НА МАЩАБИТЕ НА СЕМЕЙНИЯ БИЗНЕС

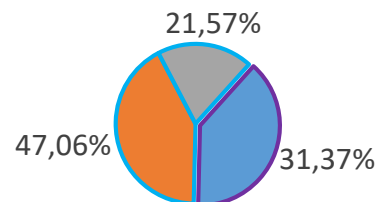

Фиг. 5. Лична оценка на мащабите на семейния бизнес:

Fig. 5. Personal assessment of the scale of the family business

6. Упражняван бизнес в брой години:
 а/ до 5 години - 32 човека или 31,37%;
 б/ до 10 години - 48 човека или 47,06%;
 в/ 10+ години - 22 човека или 21,57%

УПРАЖНЯВАН БИЗНЕС В БРОЙ ГОДИНИ

Фиг. 6. Упражняван бизнес в брой години:

Fig. 6. Conducted business in number of years

II - ри раздел: Специализирани въпроси

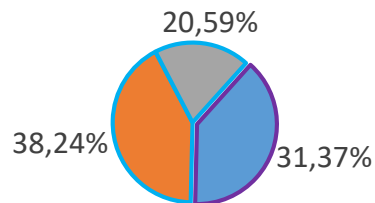
1. Въпрос: Намерение за развиване на бизнеса:

а/ да – 39 човека или 38,24%;

б/ не – 32 човека или 31,37%;

в/ колебая се – 21 човека или 20,59%.

НАМЕРЕНИЕ ЗА РАЗВИВАНЕ НА БИЗНЕСА

Фиг. 7. Намерение за развиване на бизнеса

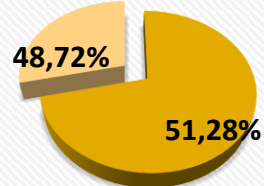
Fig. 7. Intention to develop the business

2. Въпрос: Стимулиращи фактори за развитие на бизнеса:

а/ законодателство – 19 човека или 48,72%;

б/ субсидиране - 20 човека или 51,28%.

СТИМУЛИРАЩИ ФАКТОРИ ЗА РАЗВИТИЕ НА БИЗНЕСА

Фиг. 8. Стимулиращи фактори за развитие на бизнеса

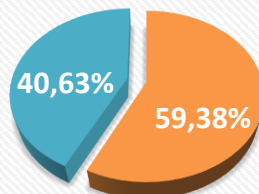
Fig. 8. Stimulating factors for business development

3. Въпрос: Неблагоприятни фактори:

а/ климатични фактори - 19 човека или 59,38%;

б/ недоразвити регулативни механизми - 13 човека или 40,63%;

НЕБЛАГОПРИЯТНИ ФАКТОРИ

Фиг. 9. Неблагоприятни фактори

Fig. 9. Unfavorable factors

4. Въпрос: Разширяване на бизнеса:

а/ да - 19 човека или 48,72%;

б/ не - 20 човека или 51,28%;

Фиг. 10. Разширяване на бизнеса

Fig. 10. Business expansion

5. Въпрос: Мерки по разширяването:

а/ закупуване на земеделска земя - 29 човека или 74,36%;

б/ закупуване на животински единици - 20 човека или 51,28%;

Фиг. 11. Мерки по разширяването

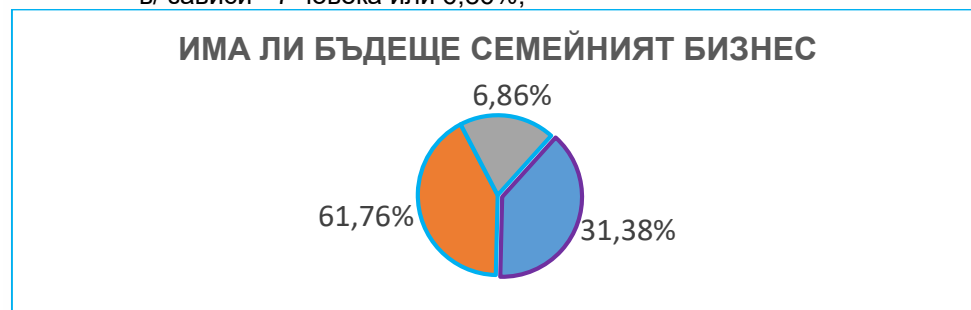
Fig. 11. Enlargement measures

6. Въпрос: Има ли бъдеще семейният бизнес:

а/ да - 63 човека или 61,76%;

б/ не - 32 човека или 31,38%;

в/ зависи - 7 човека или 6,86%;

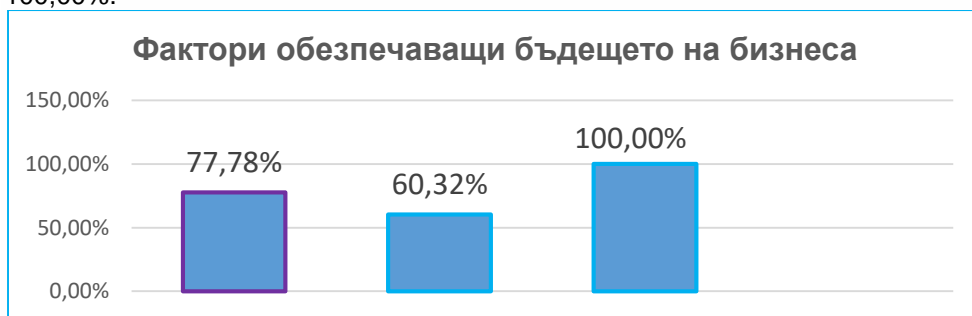

Фиг. 11. Има ли бъдеще семейният бизнес

Fig. 11. Future for the family business

7. Въпрос: Фактори обезпечаващи бъдещето на бизнеса:
- а/ благоприятни географски условия - 49 човека или 77,78%;
 - б/ добра земеделска политика - 38 човека или 60,32%;
 - в/ възможности за субсидиране и кредитиране - 63 човека или

100,00%.

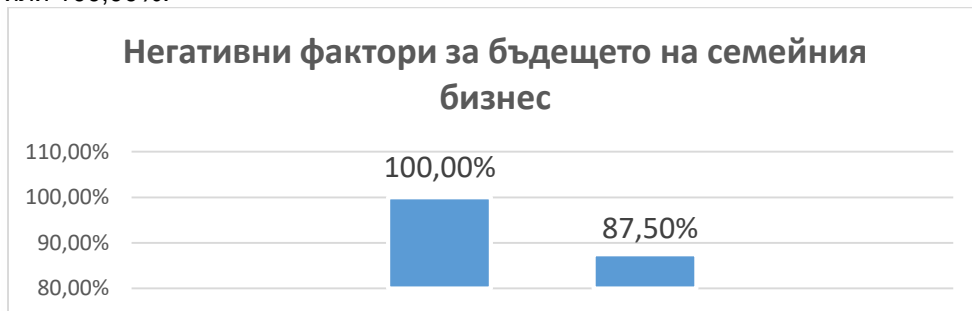

Фиг. 12. Фактори обезпечаващи бъдещето на бизнеса

Fig. 12. Factors securing the future of business

8. Въпрос: Негативни фактори за бъдещето на семейния бизнес:
- а/ законови несъвършенства - 28 човека или 87,50%;
 - б/ неудовлетворителни цени на земеделската продукция - 32 човека

или 100,00%.

Фиг. 13. Негативни фактори за бъдещето на семейния бизнес

Fig. 13. Negative factors for the future of the family business

ИЗВОДИ

Резултатите от анкетата налагат следните по-важни изводи:

1. Семейният бизнес в аграрния сектор в масовия случай е оценен като малък по мащаб;
2. Положителен момент е, че основната част от заетите в семейния бизнес упражняват дейността си до 10 години;
3. Оценени като стимулиращи за бизнеса фактори са както субсидирането, така и законодателството от тази област;
4. Като неблагоприятен фактор са квалифицирани недоразвитите регулативни механизми в сектора;
5. Друг положителен момент е оценяването на семейния бизнес, като бизнес с бъдеще благодарение на такива фактори, като благоприятните

географски условия и добрата земеделска политика.

Независимо от размера на земеделските стопанства от семеен тип, независимо от техните икономически и физически параметри, което би било предмет на конкретно, мащабно национално изследване, но в предвид тяхното основно локализиране в селските територии, тяхното присъствие формира трайно влияние върху тяхното устойчиво развитие.

БЛАГОДАРНОСТИ

Докладът е разработен по проект „Развитие на селските територии в условията на трансформираща се към устойчивост икономика“ (RTtowardsSE).

Проектът е финансиран от фонд „Научни изследвания“ и се изпълнява от Стопанска Академия „Д. А. Ценов“ – Свищов, в партньорство с Университет за национално и световно стопанство – София и Икономически университет – Варна, 2021-2024 г., договор КП-06 ПН 55/1 от 15.11.2021 г.

REFERENCES

- Sarov, A., Otsenka na upravlencheskata ustoychivost na zemedelskite predpriyatiya v Bulgariya, doklad ot nauchna konferentsiya „Rolyata na familniya biznes za ustoychivo razvitie“ ot 19 mart-2021g., organizirana ot agraren universitet –Plovdiv, katedra iekonomika pri agraren universitet –Plovdiv i „Tsentar po predpriemachestvo“ pri TU-Sofiya, filial – Plovdiv, publikuvan v nauchni trudove na agraren universitet – Plovdiv, tom.LXIII, kn. 1, 2021g., Akademichno izdatelstvo na Agraren universitet Plovdiv, 2021g. ISSN 1312-6318(Print) ISSN 2367-5845 (Online), str. 16;
- Fidanska, B., N.Koteva., Znachenie na malkite stopanstva v ustoychivoto razvitie na selskite rayoni, doklad pred yubileyna nauchna konferentsiya s mezhdunarodno uchastie „Perspektivi pred agrarnata nauka i inovatsii za ustoychivi prodovolstveni sistemi, organizirana ot Agraren universitet Plovdiv, 26-28 noemvri 2020g. publikuvan v nauchni trudove na Agraren universitet Plovdiv, tom.LXII, kn.2, 2020g. Akademichno izdatelstvo na Agraren universitet Plovdiv, 2020g. ISSN 1312-6318(Print), ISSN 2367-5845 (Online), str.33;
- Agrostatistika na Ministerstvoto na zemedeliето;
Zakona za prebroyavane na zemedelskite stopanstva v Republika Bulgariya prez 2020g., Obn. DV. br.22 ot 15 Mart 2019g.;
- www.lex.bg;
- www.mzh.government.bg